

PRACOVNÍ LIST k překládané knize
Odsunuté děti, TOMAN, Marek, Praha, Post Bellum, 2021.
Kategorie 15–17 let.

Překládaný komiks *Jak chutná rebarbora* vypráví příběh Franze Grusse, který se narodil v roce 1931 v Moravské Ostravě. Na podzim roku 1938, když hitlerovské Německo po mnichovské dohodě zabralo pohraniční oblasti Československa, zůstala Ostrava v okleštěné republice (pohraniční oblasti se staly součástí Německé říše). Po obsazení zbývajících území republiky nacistickými vojsky v březnu 1939 žila rodina Grussových v Protektorátu Čechy a Morava. Protože se Grussovi hlásili k německé národnosti, získali občanství Německé říše. Franzovi rodiče podle jeho slov nebyli politicky aktivní, nacistický režim ani nepodporovali, ani se mu nestavěli na odpor. Po skončení války v roce 1945 byli Grussovi z Ostravy vyhnáni za někdejší česko-německou hranici na Krnovsku. Franzova rodina se tak ocitla v Polsku a po čase musela odejít dál na západ, do Německa.

S pomocí pracovního listu se pokusíme zjistit, jaké bylo soužití Čechů, Moravanů, Slezanů a Němců v minulosti. Položíme si otázku, jak se Němci ocitli v českých a moravských zemích. Zamysleme se nad tím, co to znamená *národ* a *národnost* a jak to souvisí s tím, kým se cítíme být.

12.–13. století		1914–1918	1918–38	1939–45	1945	1997
Příchod německých kolonistů do českých a moravských oblastí	Češi a Němci žijí pospolu, situace kolem jejich soužití se vyhrocuje s příchodem nacionalismů 19. století.	1. světová válka Právo národů na sebeurčení boj za právo Čechů a Slováků za vlastní stát.	Československá republika – Uzákonění československé národnosti; Němci jako národnostní menšina	2. světová válka Českosloven- ští Němci občany Německé říše	Odsun / vyhnání německých obyvatel z Českoslo- venska	Česko- německá deklarace s cílem zlepšit česko- německé vztahy a zmírnit napětí

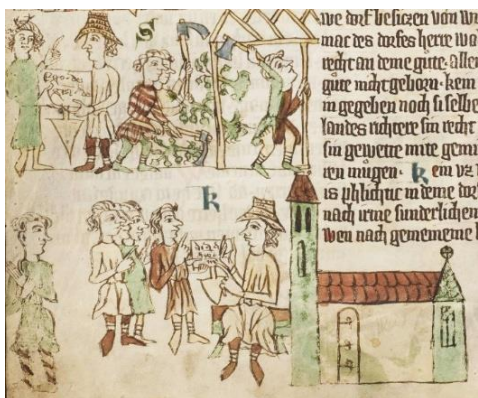
I. Němci v Čechách a na Moravě – jak se to stalo?

Německá kolonizace českého pohraničí začala vládou Přemyslovců, krále Přemysla Otakara I. Etničtí Němci přišli na pozvání českých panovníků, aby kultivovali málo osídlené pohraniční oblasti. Češi žili převážně v nížinách podél říčních toků a neměli zkušenosti s životem v horských oblastech. Příchozí Němci tuto oblast osídlili, půdu zúrodnili a vesměs úspěšně zde hospodařili.

Zdroj:

https://cs.wikipedia.org/wiki/Velk%C3%A1_kolonizace

https://cs.wikipedia.org/wiki/N%C4%9Bmeck%C3%A1_men%C5%A1ina_v_%C4%8Cesku

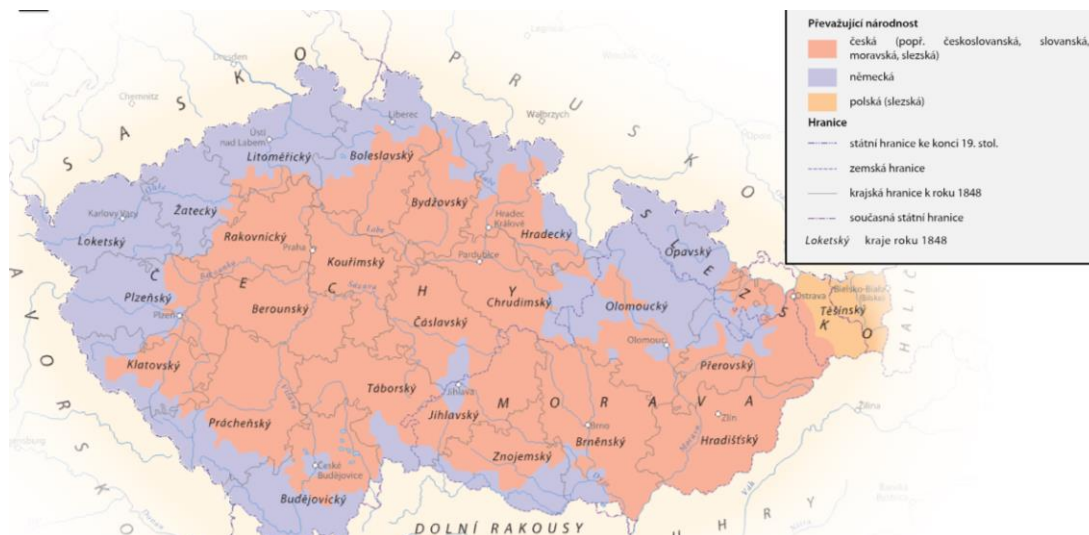

Lokátor
(s kloboukem),
při zakládání
nové vesnice.
Nejdříve dostává
od majitele
kolonizované
oblasti listinu
s podmínkami
kolonizace,
posléze
organizuje vznik
vesnice.

II. Soužití – vedle sebe i spolu

Soužití českého a německého obyvatelstva pokračovalo a rozvíjelo se. České země se staly dědičnými v rámci rakouské říše a němčina se vedle češtiny stala úředním jazykem. Protože většina jednání probíhala v němčině, význam češtiny značně poklesl. Postupná obnova českého jazyka začala až koncem 18. století v průběhu českého národního obrození. https://cs.wikipedia.org/wiki/%C4%8Cesko-n%C4%9Bmeck%C3%A9_vztahy

Zdroj: Národnostní složení českých zemí v 2. polovině 19. století

Úkol:

V mapě najdi, jaká národnost převažovala ve 2. polovině 19. století:

- v Praze
- v Brně
- v Ostravě
- v Jihlavě
- v Plzni
- v místě, kde má kořeny tvoje rodina

Od počátku šedesátých let 19. století s rozvojem průmyslu a měst v českých zemích začalo i české jazykové prostředí nabízet dostatečné možnosti ke společenskému vzestupu.

Čechy byly v podstatě rozděleny na etnicky (podle rodiny, do které se člověk narodí) německé pohraniční oblasti a české vnitrozemí. Na Moravě zůstávaly silné německé menšiny ve větších městech. Ve Slezsku německé obyvatelstvo svým počtem mírně převyšovalo polskou a českou menšinu.

Zdroj: Český historický atlas, Národnostní poměry v polovině 19. století, <https://cha.fsv.cvut.cz/mapp.php?map=4Ae>

🔍 Jak souvisel rozvoj českého jazyka s politickým a hospodářským vývojem českých zemí? Doplň tabulku.

Politika a hospodářství	Jazyk
České země jako dědičné v rámci habsburské říše	
Rozvoj průmyslu a měst v českých zemích ve druhé polovině 19. století	

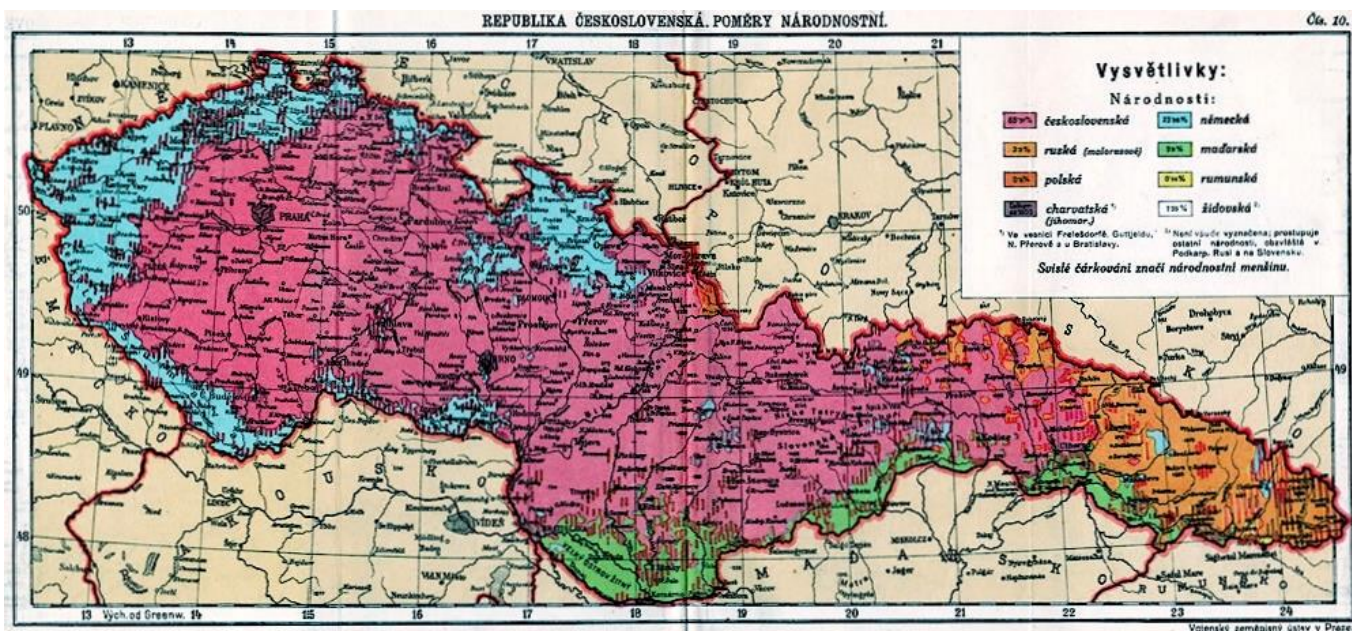
III. Národy Československa – Jak odlišná národnost ovlivňovala život lidí v první Československé republice?

S využitím učebnice Soudobé dějiny, učebnice pro 9. ročník, Fraus 2022.

V 19. století se v Evropě objevila nová ideologie – nacionalismus. Nacionalisté usilovali o vytvoření národa spojeného jazykem, kulturou a společným obrazem minulosti. Nacionalismus byl hodně povzbuzen první světovou válkou a ovlivnil její vítěze i poražené.

T. G. Masaryk během války argumentoval, že “Čechoslováci mají právo na sebeurčení, tedy vlastní stát, protože jsou národ”.

Také Československá republika byla prostoupena touto ideologií. Československé úřady při sčítání lidu požadovaly po občanech, aby se k nějakému národu přihlásili. Zdaleka ne všichni měli potřebu se k nějakému národu hlásit, mnozí se národnostně nevyhraňovali. V republice žili Češi, Němci, Slováci, Maďaři, Rusíni (Ukrajinci), Židé, Poláci, Romové, a řada dalších národů. Co to znamenalo přihlásit se k nějaké národnosti v meziválečném Československu?

https://cs.m.wikipedia.org/wiki/Soubor:R%C4%8Cs._Pom%C4%9Bry_n%C3%A1rodnostn%C3%AD.jpg

Úkol:

1. Vypiš národnosti, které najdeš v mapě ČSR:
2. Jak autoři mapy zjišťovali, které národnosti je člověk (obyvatel ČSR)?
3. Kam zařadili toho, kdo se necítil ani jako Čech ani jako Němec?
4. Proč nejsou na mapě Češi a Slováci, ale je tam jen národnost „československá“?

Občanství v ČSR

Občanství se v habsburské monarchii určovalo na základě tzv. domovského práva, určující tedy nebyl jazyk, ale příslušnost ke konkrétní obci. Stejně postupovala i Československá republika (ČSR).

Národnost se stala podmínkou pro občanství až po druhé světové válce. Podmínka domovského práva však ztěžovala situaci kočujícím Romům.

Čechoslovakismus

Za první světové války se v prostředí českého a slovenského exilu prosadila teorie, že Češi a Slováci tvoří jeden národ, který má dvě větve. Tato teorie se stala státní politikou a „národ Československý“ se stal státním národem. To přinášelo problémy nejen ve vztahu k jiným národům, které žily v republice, ale i ve vztahu Čechů a Slováků, protože Slováci v něm viděli potlačování vlastní svébytnosti.

Národnosti v 1. ČSR

Podle sčítání lidu r. 1930

Československá	9 688 770
Německá	3 231 688
Maďarská	691 923
Ruská	549 169
Židovská	186 642
Polská	81 737
Jiná	49 636
Celkem	14 479 565

❶ Pro určení občanství v Československu, byla rozhodující příslušnost k obci. ANO – NE

❷ Vytvoření „československého národa“ bylo naprosto bez problémů. ANO – NE

❸ Která národnost byla v ČSR nejpočetnější národnostní menšinou?

K jaké národnosti se přihlásili Grusovi z Moravské Ostravy?

Jak to ovlivnilo jejich život?

IV. Zamyšlení: Jak se utváří naše identita?

- Co určuje, kým se cítíme být?
- Co určuje, kdo jsme a kam patříme?

Vraťme se k příběhu Franze Grusse. V textu se dočteme:

„Narodil jsem se roku 1931 v Moravské Ostravě. Narodil jsem se na té české straně. Pocházím z německé rodiny, ale měli jsme přátele mezi Němci i Čechy. Když se sešli tři Němci a dva Češi, mluvilo se německy. Když se sešli tři Češi a dva Němci, mluvilo se česky. V naší rodině jsme všichni měli československé občanství. Měl jsem přátele mezi německými, českými i židovskými dětmi. Nerozlišoval jsem to. Otec byl sudetský Němec jako mnoho generací před ním. Mluvil jen německy, zato babička z máminy strany mluvila jen česky. Měl jsem českou chuť. Vlastně jsme nebyli tak úplně německá rodina.“

„Když Němci obsadili v roce 1939 Ostravu, stali jsme se říšskými občany. ...A Já jsem se, stejně tak jako všichni malí Němci, stal příslušníkem Deutsches Jungfolk, kam se chodilo před Hitlerjugend. Bral jsem to jako službu.“

Franzovi rodiče podle jeho slov nebyli politicky aktivní, nacistický režim ani nepodporovali ani se mu nestavěli na odpor.

V Lomu u Mostu, kde Franz během války bydlel u sestry a tety a kde se na konci války sešel s rodiči, byli krátce po osvobození v roce 1945 svědky pomsty. Členové Revolučních gard začali vyhánět Němce z domů a některé utloukli nebo zastřelili. Jedním ze zabitých byl i Franzův strýc. „Nás naštěstí neznali, takže nás nechali být“. Cestou domů do Ostravy museli předstírat, že jsou Češi. Němci veřejnou dopravou cestovat nesměli. Při kontrole v Přerově vyšlo najevo, že jsou Němci. Otec byl mučen. Franz a jeho matka museli do internačního tábora pro Němce. Češi s Němci nesměli vůbec mluvit.

Na konci června 1945 se Franz s rodiči stali obětmi divokého odsunu. Ze Slezské Ostravy museli jít dva dny pěšky na hranice spolu asi s tisícovkou lidí, hlavně starších mužů, žen a dětí. Při hladovém pochodu jich řada zemřela.

V srpnu 1946 původně německé území za hranicemi připadlo Polsku. Franz zůstal v Polsku rok a půl, nejprve žili u německé rodiny na statku, pak v táboře. „Poláci z východu se s Němci nemohli domluvit. Se svou češtinou jsem jim mohl překládat. Byl jsem najednou užitečný.“ „Pocit vděčnosti Polákům už mi zůstal.“

„Ve východním Německu jsem studoval na ochodníka s průmyslovým zbožím. (...) V roce 1950 jsem odjel za rodiči do Heidelbergu v západním Německu, kde byla svoboda.“

„Když jsem šel do důchodu, řekl jsem si: Já chci znovu do Poska. Tak jsem se tam stal průvodcem. Svým dětem říkám, že každý se má zabývat tím, co bylo napácháno ve jménu jeho národa.“

Kdy a kde	Jaké byly okolnosti	Jak se cítili, co dělali Franz	Franzova rodina
Před válkou, ve 30. letech	Moravská Ostrava – na české straně	mluvil česky a německy	
Během války			
Na konci války v Lomu u Mostu			
Po válce v Ostravě, Polsku			
Později v Německu A znovu v Polsku			

S pomocí tabulky zkuste odpovědět, co nejvíce ovlivnilo, kým se Franz cítil být?

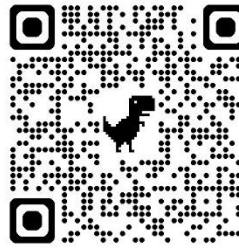
Mohou ostatní určovat nebo ovlivňovat naši identitu?

Můžeme kombinovat více národních, etnických či jazykových identit?

Jak život člověka a jeho identitu proměňuje kulturní, společenský a historický kontext?

V. Jak se změnilo pohraničí po vyhnání německých obyvatel po 2. světové válce?

Můžete využít několik online aktivit v aplikaci Historylab. S pomocí fotografií budete pátrat po tom, co se změnilo a proč.

Proměny obce Horní Vysoké	Proměny obce Kyselka	Co se stalo v Abertamech?
		
https://lms.historylab.cz/katalog/cviceni/promeny-obce-horni-vysoke	https://lms.historylab.cz/katalog/cviceni/promeny-obce-kyselka	https://lms.historylab.cz/katalog/cviceni/co-se-stalo-v-abertamech

Co se v jednotlivých obcích změnilo?

Jaké události měly na proměnu míst vliv?

Napadají Vás k proměně míst další otázky?